

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТАКТИЧНИХ СХЕМ ГРИ ЖІНОЧИХ ВОЛЕЙБОЛЬНИХ КОМАНД НА ЗМАГАННЯХ КУБКУ УКРАЇНИ СЕРЕД ВЕТЕРАНІВ

Волков Є. П., Ляхова Т. П., Стрельникова Є. Я.
Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Виконано аналіз результатів змагань Кубка України серед ветеранів на прикладі жіночих волейбольних команд. Проведено аналіз виступів жіночих команд у Кубку України 2010 року у різних вікових номінаціях, де визначено тактичні схеми, які використовуються у виступах жіночих команд з волейболу. Встановлено, що тактичні схеми гри, які застосовуються у змаганнях серед ветеранів спорту, базуються на рівні майстерності гравців цих команд у минулому.

Ключові слова: волейбол, тактика, тактика нападу, тактика захисту, ветеранський спорт.

Аннотация. Волков Е. П., Ляхова Т. П., Стрельникова Е. Я. Особенности использования тактических схем игры женских волейбольных команд на соревнованиях Кубка Украины среди ветеранов. Проанализированы результаты соревнований Кубка Украины среди ветеранов на примере женских волейбольных команд. Сделан анализ выступлений женских команд в Кубке Украины 2010 года в различных возрастных номинациях, где определены тактические схемы, используемые в выступлениях женских команд по волейболу. Определено, что тактические схемы, применяемые в соревнованиях среди ветеранов спорта, базируются на уровне мастерства игроков этих команд в прошлом.

Ключевые слова: волейбол, ветеранский спорт, тактика, тактика нападения, тактика защиты.

Abstract. Volkov E., Lyakhova T., Strel'nikova E. Features the use of tactical charts of game womanish volleyball commands on the competitions of cup of Ukraine among veterans. The results of competitions of Cup of Ukraine are in process analyzed among veterans on the example of womanish volleyball commands. The analysis of appearances of womanish commands done in Cup of Ukraine of 2010 in different age-dependent nominations, where tactical charts, in-use in appearances of womanish commands on volleyball, are certain. It is certain that tactical charts, in-use in competitions among the veterans of sport, tied and based at the level of trade of players of these commands in the past.

Key words: volleyball, veteran sport, tactician, tactician of attack, tactician of defense.

Постановка проблеми. Аналіз літературних джерел. У вересні 2010 року відбулися змагання Кубка України серед ветеранів, які стали досить популярними за останній час. Наше дослідження присвячено особливостям використання різних тактичних схем гри в залежності від вікової номінації, де виступає команда.

Розглядаючи питання використання різних тактичних схем гри під час виступів жіночих команд у різних вікових номінаціях, ми зіткнулися з тим, що в літературі майже немає ніяких даних з цього приводу, тому наша робота спрямована на проведення та визначення в сучасних соціально-економічних умовах складової негативних факторів, які впливають на розвиток як всього, так й ветеранського волейболу. Слід відмітити та вказати на відсутність матеріально-технічної бази, достатнього фінансування навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності. Це досить помітно

впливає на функціональний стан ветеранів і рівень їх фізичної та техніко-тактичної підготовленості. Команди, які мають можливість підтримувати фізичну форму у тренувальному процесі, на турнірах протягом сезону мають досить значну перевагу над командами, які не мають таких можливостей [8]. Якщо кожний з гравців не займається у тренажерному залі чи не виконує обсяг легкоатлетичної підготовки – це досить відчутно відображається на процесі змагальної діяльності та на отриманні спортивного результату.

Волейбол – це гра, яка потребує застосування швидкісно-силових здібностей, які базуються не тільки на рухових реакціях, а й швидкості нервових процесів у формуванні «простих» та «складних» реакцій [3; 6]. Разом з тим, слід зазначити, що з віком швидкість нервових реакцій сповільнюється. Так, не можна порівняти проходження цих процесів у 35-річних і 55-річних жінок, це вже досить давно довели фізіологи [4].

Звертаючись до існуючого класичного тлумачення

поняття «тактика», слід вказати на те, що стародавнє формулювання тактики – це мистецтво ведення бою.

По-перше, кожна волейбольна команда складається з певних гравців, що мають відповідні вікові можливості, на які повинен спиратися тренер, обираючи для команди тактику гри. А по-друге: існують поняття, погляди, пристрасті, навіть мрії тренера, керуючись якими, він і буде комплектувати команду необхідними гравцями, які відповідають його вимогам.

Що стосується більш практичного визначення поняття «тактики», з боку теорії та методики фізичного виховання як комплексу педагогічних заходів заради здобуття перемоги жіночою волейбольною командою, є сенс розглянути як мету та функції тактики, так і методи реалізації її у змагальну діяльність команди.

З огляду літературних джерел маємо, що функції тактики – це надійне втілення високого рівня *організації*, а будь-яка тактична система може стати ефективною лише за умови реалізації ігрової дисципліни волейбольної команди. Слід також відмітити той факт, що всі офіційні джерела, згадуючи про тактику, мають на увазі її певну градацію – *індивідуальна, групова та командна тактика* [5].

Контроль та оцінка тактичної підготовленості гравців команди з боку тренера – справа досить складна. На цей час не існує жодного об'єктивного тесту чи відповідних критеріїв, які б відображали стан тактичної обізнаності та тактичних можливостей, як окремих гравців, так і команди в цілому. Під оцінкою тактичних та техніко-тактичних дій команди, на наш погляд, слід визнавати лише досягнутий результат, де тактика – це засіб досягнення перемоги.

Лише ретельний педагогічно обґрунтований аналіз змагальної діяльності може дати виправдані підстави для контролювання та оцінювання тактики [10]. Тобто, знову мова йтиме про дослідження змагальної діяльності та її фактично необмежені можливості, щодо здобуття інформації. Серед статистичних відомостей є багато таких інформаційних форм, які безпосередньо свідчать про тактичні досягнення команди.

Ми пропонуємо користуватися наступними інформаційними формами:

- очковий баланс по кожній з ігрових розстановок (скільки здобуто очок, скільки втрачено, у яких саме компонентах гри, якими гравцями);
- дані про завантаження окремих зон передачами на удар, та ефективність цих ударів;
- дані про ефективність тих чи інших атакуючих комбінацій, про їх кількість;
- ефективність атак у різних напрямках;
- якість прийому подачі у різних зонах, різних розстановках у різних сполученнях гравців;
- ефективність блоку у різних зонах, різних розстановках і також у різних сполученнях гравців.

Ця інформація відображає не лише досягнення тактики, а ще й певний рівень технічної майстерності. Таким чином, тільки спільний вплив на результат обох цих чинників майстерності більш за усе цікавитиме тренера. Слід вказати на той факт, що при контролі рівня фізичної підготовленості спортсменів (фізичних якостей та функціонального стану) існують реальні засоби та інструменти їх вимірювання, а також можливість отримати єдину оцінку. Щодо технічних дій, то їх оцінювати в тренувальному процесі важко, але

можливо. А ось контролювати тактику, її доцільність та ефективність поза грою і змаганнями неможливо.

Мета дослідження. Вивчити тактичні схеми гри, які використовують жіночі волейбольні команди ветеранів в залежності від вікових номінацій.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні **задачі**:

1. Розглянути результати участі жіночих волейбольних команд ветеранів Харківщини у Кубку України-2010.

2. Проаналізувати фактори, що впливають на рівень досягнень волейболісток провідних команд країни.

3. Визначити особливості використання певних тактичних схем гри жіночих волейбольних команд у зв'язку з рівнем технічної та фізичної підготовленості гравців.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, періодичних видань; методи аналізу, синтезу та порівняння; соціологічні методи: опитування, бесіда, інтерв'ювання.

Результати дослідження. У вересні 2010 року відбулися змагання Кубка України з волейболу серед ветеранів, у якому прийняли участь 107 команд в одинадцяти вікових номінаціях. У п'ятьох номінаціях (35+, 40+, 45+, 50+, 55+) серед жіночих команд прийняли участь 35 спортивних колективів. Лише у двох з п'яти вікових номінацій виступали представниці Харківського волейболу, які гідно представляли регіон, що називають волейбольною Столицею України [8]. Потрібно сказати, що найкраще в цих змаганнях виступила команда «Освіта», що посіла друге місце у номінації 45+, яка була підсилена гравцями команд «Харківського району» та «Іскри». У цій же номінації виступала ще одна харківська команда «Фаворит», яка посіла 4 місце. У номінації 40+ харків'янки команди «Драйв» посіли останнє 8 місце.

У табл. 1 на прикладі жіночих команд Харківщини та табл. 2 на прикладі кращих ветеранських жіночих волейбольних команд України наведені деякі фактори, що впливають на результати виступів.

Аналізуючи ці дані, ми вважаємо, що вікові показники є одним з впливових факторів на отримання командою певного спортивного результату. Нами встановлено (табл. 1, 2), що чим ближче середній вік команди жінок з волейболу до вікової номінації, де вона змагається, та чим вищі спортивні звання гравців, тим кращий результат вона показує в іграх на турнірах.

Автори провели дослідження стосовно застосування схем тактики гри, які надали можливість отримати перемоги цим командам (табл. 3).

У табл. 3 надані відсоткові значення показників застосування тактичних дій з урахуванням того, що групові дії входять до складу командних.

Нами встановлено, що, як і будь-яка інша складова волейбольної майстерності жіночих команд після 35 років, саме індивідуальна тактика назавжди повинна залишатися об'єктом тренерської уваги та постійного вдосконалення. Надбання та підтримка потрібних умінь з виконання технічних прийомів у гравців «після закінчення активних виступів» особливих труднощів не викликає. Єдина вимога – досконалість їх засвоєння на попередніх етапах підготовки гравців, бо найдоцільніші думки та хитрощі тренерів, що не підкріплені

Таблиця 1

Основні фактори, що впливають на результати виступів гравців у змаганнях на прикладі жіночих команд Харківщини

Назва команд м. Харкова	Вікова номінація	Середній вік команди	Спортивні звання гравців			Місце у КУ-10
			МС	КМС	І р.	
Фаворит	45+	47,4	–	–	6	IV
Освіта	45+	46,1	–	3	7	II
Драйв	40+	43,5	–	–	8	VIII

Таблиця 2

Вікові параметри та спортивні звання гравців провідних жіночих команд ветеранів, що посіли перші місця у Кубку України - 2010 року

Назва команди	Вікова номінація	Середній вік	Спортивні звання гравців		
			МС	КМС	І р.
Іскра-Луганськ	55+	55,4	7	1	2
Омега-Львів	50+	53,1		4	5
Орбіта-Запоріжжя	45+	46,3	3	4	1
Укртелеком-Київ	40+	41,5	7	1	1
Дніпро-Днепропетровськ	35+	37,6	4	4	1

Таблиця 3

Середні показники застосування тактичних дій під час гри жіночих волейбольних команд ветеранів у Кубку України 2010 р., %

Вік гравців, р.	Індивідуальні дії	Групові дії	Командні дії	Усього
35+	43	49	57	149
40+	42	52	58	150
45+	40	56	60	156
50+	39	57	61	157
55+	36	59	64	159
\bar{X}	40	54,6	60	154,6

відповідною технікою реалізації, ефективними не будуть.

Слід відмітити той факт, що будь-яка комбінація в атаці вимагає активних дій і від гравців, які лише імітують атаку. Гравці, які імітують атаку, реально діють у полі обов'язково приймаючи участь у страховці [6].

При побудові оборони проти нападу суперника в команді, не повино залишатися жодного гравця, який не приймав би участі в активних діях команди. Найбільший відсоток займають тактичні дії, де беруть участь троє, двоє або один блокуючий, а інші гравці готуються до захисту в полі. Тут мова йде лише про заходи командної тактики, а індивідуальні та групові тактичні дії являються складовою командних.

У футболі, деякою мірою у баскетболі, існують групові тактичні заходи, тобто колективні заходи, у

яких беруть участь не усі гравці команди. У волейболі таку ситуацію фактично уявити важко. Тренери завжди дорікають гравцям, які на якийсь час відволіклися від безпосередньої участі в ігрових діях. Можна погодитись з тим, що у прийомі-подачі майже завжди участь гравців дещо обмежена. Але навіть ті гравці, які звільнені від прийому, займають вихідні позиції для проведення подальших тактичних дій в атаці чи у страховці [5]. Слід вказати на те, що відомі такі випадки, коли у «діагонального» гравця, який був неухажним під час зміни місця на майданчику, потрапляв м'яч з подачі команди суперника.

Якщо розглядати гру команд ветеранів у Кубку України 2010 р. (табл. 3), то у номінаціях 35+ та 40+ потрібно визначити, що практично всі команди, які займають призові місця, використовують схему гри у нападі

1–5 (один зв'язуючий – п'ять нападників). Ця схема дає перевагу в нападі, але потребує певного рівня швидкісно-силових здібностей, які мають тенденцію в залежності від віку команди змінюватися не у кращу сторону. Тому з часом в номінаціях 45+ та 50+ все більша кількість жіночих команд використовує тактичну схему гри у нападі 2–4 (два зв'язуючих – чотири нападники). У номінації 55+ усі жіночі команди грають у нападі за схемою 2–4, бо ця схема дає можливість використовувати енергетичні резерви жіночого організму в економному режимі та не потребує від гравців високого рівня рухливості. Потрібно відмітити, що команда «Орбіта» – переможець номінації 45+, повністю грала у нападі за схемою 1–5, а команда «Освіта» переходила від гри у нападі за схемою 1–5 до схеми 2–4 лише у критичні моменти ігор, у вирішальних третіх сетах, яких у команди було три у чотирьох іграх.

Висновки. Сучасні тактичні схеми гри, як у захисті

так і у нападі, використовують команди всіх вікових категорій в залежності від рівня підготовленості.

65 % жіночих команд грають у захисті за схемою «кутом назад». Жодна команда не використовує схему гри у страховці блоку «вільним гравцем», бо ця система потребує від гравців, як і система 1–5 у нападі, певного рівня швидкісно-силових здібностей. 35 % жіночих команд, які користуються схемою гри у захисті «кутом вперед» – це команди старших вікових номінацій. Така система гри у захисті, як система 2–4 у нападі дозволяє гравцям, особливо зв'язуючим, отримувати нижчий рівень змагального навантаження, що важливо у зв'язку з віком граючих команд.

Подальші дослідження. Автори мають розглянути особливості фізичної підготовки волейболісток до змагань кубку України серед ветеранів в залежності від вікової номінації та техніко-тактичного рівня майстерності.

Література:

1. Бальсевич В. К. *Физическая активность человека* / В. К. Бальсевич, В. А. Запорожанов. – К. : Здоровье, 1987. – 226 с.
2. Беляев И. Д. *Физическая культура – составляющая часть культуры общечеловеческой: учебное пособие* / И. Д. Беляев, А. С. Игнатьев, А. В. Лотоненко. – Воронеж : ВГПИ, 1991. – 33 с.
3. Беляк Ю. І. *Функціональне тренування – засіб підвищення рухової підготовленості людини* / Ю. І. Беляк, Н. О. Опришко // Слобожанський науково-спортивний вісник: наук.-теорет. журн. – Харків : ХДАФК, 2009. – № 3. – 374 с.
4. Глубокий В. А. *Возрастные изменения и физическая подготовка в возрасте 35–50 лет* / В. А. Глубокий, С. В. Паршин // Слобожанський науково-спортивний вісник: наук.-теорет. журн. – Харків : ХДАФК, 2009. – № 3. – 374 с.
5. Железняк Ю. Д. *Волейбол: У истоков мастерства* / Ю. Д. Железняк, В. А. Кунянский / [Под ред. Ю. В. Пиртерцева]. – М. : ФЛИР-бресс, 1998. – 336 с.
6. Ивойлов А. В. *Волейбол* / А. В. Ивойлов. – Минск : Высшая школа, 1985. – 262 с.
7. Ляхова Т. П. *Аналіз результатів участі жіночих волейбольних команд Харківщини у змаганнях Кубка України та Спартакіади України серед ветеранів* / Т. П. Ляхова, Є. Я. Стрельникова // Слобожанський науково-спортивний вісник: наук.-теорет. журн. – Харків : ХДАФК, 2009. – № 4. – 188 с.
8. *Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту* // Спортивна газета. – 2003. – № 1.
9. Тролле М. *Тренировка – вопрос соотношения составляющих ее элементов* / М. Тролле // *The roach*: журн. – 2001. – С. 6.
10. Шипулин Г. *Путь к Олимпу* / Г. Шипулин. – М. : Русь, 2003. – 218 с.

